

Artikel af:

Thorbjørn Waal Lundsgaard

Juridisk rådgiver, Ph.d.-jur stipendiat

Litehouse Consult (2024)

Menneskerettigheder - det danske retssystems ansvar

Om ny praksis ved Menneskerettighedsdomstolen.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (EMD) har i nyere tid ændret tilgang til, hvordan de efterprøver, om staterne overholder Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK). Det stiller krav til danske domstole og forvaltningsmyndigheder. De har nemlig en almindelig forpligtelse til at opfylde de internationale pligter, som staten har påtaget sig.

Dermed står advokater og jurister hos de danske myndigheder over for nye krav. De skal demonstrere dyb forståelse for, hvordan nationale afgørelser overholder EMRK's principper. Det øgede nationale ansvar kræver altså af os, at vi styrker vores klage- og domstolsprocesser, fordi selve processen spiller en afgørende rolle for, om Danmark overholder EMRK.

Med andre ord har Danmark en unik mulighed for at styrke sin egen rets- og forvaltningspraksis. Danmarks forpligtelse til at beskytte menneskerettighederne er nemlig ikke længere blot en forpligtelse over for internationale standarder, der kan synes fjerne. Det er i sin essens en unik mulighed for at fremme og styrke den nationale juridiske praksis.

To grundprincipper

Subsidiaritetsprincippet er en grundlæggende del af EMRK's rammer. Princippet indebærer, at ansvaret for at sikre og implementere menneskerettigheder primært hviler på de enkelte medlemsstater. EMD's rolle er at fungere som en sikkerhedsventil, der kun træder til, når de nationale myndigheder svigter at beskytte disse rettigheder.

Subsidiaritetsprincippet opfattes som en norm for magtfordeling mellem domstolen og statsparterne med det ultimative formål at sikre enhver person inden for en stats jurisdiktion de rettigheder og friheder, der er fastsat i konventionen.

I praksis betyder det, at det først og fremmest er det danske retssystem, der er ansvarlig for at beskytte borgernes rettigheder som foreskrevet af EMRK. EMD griber kun ind, hvis der har været et svigt på nationalt niveau.

Procesorienteret kontrol indebærer, at EMD fokuserer på retfærdigheden af de juridiske processer i medlemsstaterne snarere end direkte på resultaterne af disse processer. Det betyder, at EMD undersøger, om de juridiske processer i medlemslandene overholder standarderne for blandt andet retfærdighed og gennemsigtighed som skitseret i EMRK.

Denne tilgang respekterer mangfoldigheden af retssystemer blandt medlemsstaterne og undgår at påtvinge en ensartet løsning. EMD er ikke en domstol af fjerde instans; den fungerer ikke som et yderligere appeltrin, men sikrer snarere, at processerne i de nationale domstole har været retfærdige og har respekteret menneskerettighederne.

Procesorienteret kontrol og subsidiaritetsprincippet taler på flere måder for, at vi i Danmark bør løfte mere af sagsbyrden ved EMD. For at Danmark kan påtage sig mere ansvar, skal de nationale

domstole, nævn og øvrige myndigheder alle sikre, at deres processer er i overensstemmelse med standarderne og principperne i EMRK.

Det nye ved princippet om den procesorienterede kontrol

EMD's procesorienterede kontrol reflekterer en respekt for nationale processer. EMD lægger vægt på, om de nationale myndigheder har haft fokus på kvalitet og grundighed. Det betyder, at de nationale myndigheder skal *demonstrere*, at de har haft fokus på, at afgørelsen skal være i overensstemmelse med forpligtelserne under EMRK.

Når der er en grundig og velovervejet national afgørelsesproces, varetages individets rettigheder allerede på nationalt niveau. Det aflaster naturligvis EMD, og derfor kan procesorienteret kontrol betragtes som et skridt mod en mere effektiv håndtering af subsidiaritetsprincippet

I denne sammenhæng har EMD traditionelt foretaget en "indre" materiel proportionalitetsvurdering. Indre proportionalitet vurderer, om statens handlinger eller lovgivning er proportionale i forhold til deres legitime mål, hvor EMD afvejer statens interesser mod individets rettigheder og vurderer, om de trufne foranstaltninger er nødvendige og passende.

I nyere praksis har domstolen imidlertid i stigende grad anvendt en "ydre" procesorienteret kontrol af de nationale afgørelsesprocesser, enten som et alternativ til eller i tillæg til den materielle proportionalitetsvurdering. Ydre proportionalitet indebærer, at nationale myndigheders afgørelsesprocesser skal være velbegrundede og baseret på faktuelle undersøgelser og korrekt anvendelse af EMRK's principper.

Dette skift i kontrolmetoden stemmer overens med udviklingen i flere nationale retssystemer, herunder dansk, svensk og norsk ret, hvor der er opstillet forskellige begrænsningsmekanismer i anvendelsen af EMRK, især ved proportionalitetsvurderingen.¹ Disse begrænsninger sikrer, at anvendelsen af EMRK's regler følger EMD's praksis *med en vis klarhed*, hvilket understøtter den procesorienterede kontrols betydning i at sikre overensstemmelse med konventionens principper på nationalt niveau.

Vigtigt i denne sammenhæng er den effektive retlige prøvelse, hvor EMD undersøger, om nationale domstole og evt. administrative nævn har leveret en effektiv retlig prøvelse af afgørelser, der påvirker konventionsrettigheder, og sikret, at disse afgørelser er blevet underlagt passende kontrol på nationalt niveau. Dette understøtter subsidiaritetsprincippet og skønsmarginen – anerkendende, at nationale myndigheder ofte er bedre placeret til at vurdere og afveje komplekse spørgsmål, der er relevante for deres eget samfund.

¹ Sørensen, C. B. (2014). Nasjonale Proporsjonalitetsvurderinger etter EMK – Prosessuell Rasjonalitet. *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 127, 348.

Den “processuelle indlejningsfase”: Har staten anvendt konventionens principper?

Robert Spano, som er tidligere præsident og dommer ved EMD, argumenterer i en artikel fra 2018 for, at EMD er i en fase, han kalder den “processuelle indlejningsfase” (“procedural embedding phase”)². Dette markerer en ændring fra tidligere, hvor domstolen fokuserede mere direkte på, **hvordan** konventionsprincipper blev adopteret på nationalt niveau.

I den nye fase er domstolens rolle mere rammeorienteret, hvor den primært vurderer, **om** konventionsprincipperne faktisk er blevet tilstrækkeligt implementeret i de nationale retssystemer. Dette involverer en procesbaseret gennemgang, hvor EMD undersøger, om spørgsmålet er blevet korrekt analyseret af den nationale beslutningstager i overensstemmelse med allerede etablerede konventionsprincipper.

Den procesbaserede gennemgang handler ikke kun om traditionelle processuelle spørgsmål adskilt fra retlige substansspørgsmål, men snarere om en metode, hvor domstolen flytter sit fokus fra sin egen uafhængige vurdering af “konventionaliteten” af den nationale foranstaltning til at undersøge, om spørgsmålet er blevet korrekt analyseret nationalt.

I forhold til subsidiaritetsprincippet diskuterer Spano dets anvendelse, især i fortolkningen og anvendelsen af kernerettigheder og absolutte rettigheder. Han understreger, at når en stat har krænket kernerettigheder eller absolutte rettigheder, for eksempel gennem statsagenters drab på en person eller tortur, er der i princippet ingen plads for EMD til at overgive beslutningsmagten til de nationale myndigheder. Den endelige retlige kvalifikation af handlingen for konventionsformål ligger uden for det institutionelle område af subsidiaritet, da det er domstolen, der beslutter uden at give efter for de nationale beslutningstageres synspunkter.

Spano argumenterer også for, at den procesbaserede gennemgang på ingen måde indebærer en sænkning af standarderne for menneskerettighedsbeskyttelse i Europa. Tværtimod er det overordnede mål for en effektiv processuel indlejningsfase at øge det generelle niveau af konventionsbeskyttelse ved at delegere *mere* ansvar til det nationale niveau.

EMD's nye tilgang i den “processuelle indlejningsfase” kan reducere antallet af sager, der når frem til EMD, ved at sikre en dybdegående behandling af menneskerettighedsspørgsmål allerede på nationalt niveau. Danmark står således over for en unik mulighed for at styrke sin egen rets- og afgørelsespraksis i overensstemmelse med EMRK's principper.

Hvad kan du forvente?

Det er tydeligt, at et øget nationalt ansvar stiller krav til, at de nationale klageveje og domstolsprocesser skal styrkes. Denne styrkelse spiller en afgørende rolle for, at Danmark overholder

² Spano, R. (2018). The Future of the European Court of Human Rights – Subsidiarity Process-Based Review and the Rule of Law. (2018) *Human Rights Law Review* 18, 473.

konventionens forpligtelser. En procesorienteret kontrol og en stærk implementering af subsidiaritetsprincippet vil bidrage til at aflaste sagspuklen ved EMD, men også til at forbedre selve beskyttelsen af menneskerettighederne på et nationalt niveau.

Den procesbaserede kontrolmetode, som EMD nu anvender, understreger vigtigheden af, at nationale domstole og myndigheder foretager en grundig og detaljeret analyse af sager i tråd med konventionens principper. Og denne analyse skal fremgå af dommen eller afgørelsen.

Som Robert Spano påpeger, er domstolens rolle i den processuelle indlejningsfase at sikre, at konventionsprincipperne er tilstrækkeligt implementeret i de nationale retssystemer. I sidste ende peger analysen mod en konklusion, hvor Danmarks forpligtelse til at beskytte menneskerettighederne ikke blot er en forpligtelse over for internationale standarder ved EMD, men også en mulighed for at fremme og styrke den nationale juridiske praksis.

I praksis betyder ovenstående, at advokater og myndigheder bør udarbejde processkrifter og afgørelser, der ikke kun argumenterer for sagens rette udfald, men også demonstrerer en dyb forståelse for, **hvordan** de nationale afgørelser stemmer overens med EMRK's principper.

Det er dermed afgørende, at Danmarks juridiske professionelle, fra advokater til embedsmænd, løbende holder sig opdaterede på EMD's seneste afgørelser og principper. De bør integrere denne viden i deres daglige arbejde for at sikre, at menneskerettighederne i EMD's løbende praksis respekteres og håndhæves effektivt i det danske retssystem.

Opmærksomhed på og den løbende praktiske anvendelse af EMRK's principper vil ikke kun styrke retssikkerheden i Danmark, men også understøtte det vigtige skift i fokus, som EMD's procesorienterede kontrol indebærer, nemlig at det først og fremmest er her i Danmark, vi er ansvarlige for at håndhæve principperne om menneskerettigheder. Og det gør vi ved løbende at anvende principperne, løbende at holde os opdaterede på udviklingen i EMD's retspraksis, og løbende at bringe udviklingen i EMD til anvendelse på nationalt plan.

Kildeangivelse af artiklen

Lundsgaard, T. W. (2024). *Menneskerettigheder - det danske retssystems ansvar. Om ny praksis ved EMD*. Litehouse Consult: www.lighthouseconsult.dk.